

Input i.f.v. evaluatie interventieprotocol probleemsituaties wolf

Naam

Organisatie: VZW PaardenPunt Vlaanderen

Beste,

Langs deze weg bezorgen wij u de gevraagde feedback van het wolvenprotocol en de beslissingsboom, vanuit PaardenPunt Vlaanderen, de koepelorganisatie van de Vlaamse Paardensector.

Hieronder wordt er aangegeven welke wijzigingen en welke alternatieve aanpak of formulering PaardenPunt Vlaanderen voorstelt.

Huidige formulering/aanpak	Reden van wijziging	Concreet voorstel tot wijziging
Zeer strikte omschrijving probleemwolf	Zie hieronder	Er is effectief sprake van probleemwolven/probleemroedels telkens wanneer die paardachtigen achtervolgen, aanvallen, bijten, verwonden of doden
Zeer beperkte mogelijkheid om wolven te vangen / doden	Zie hierboven	Probleemwolven/probleemroedels moeten gevangen en verwijderd worden en als dat niet lukt gedood en dit gedurende het hele jaar.
De huidige ondersteunende overheidsmaatregelen voldoen niet:	Zie hieronder	Alle schade veroorzaakt door wolven dient door de overheid integraal vergoed te worden, ook bij dure paardachtigen. Ook de geleden emotionele schade moet vergoed worden. Deze schadevergoedingsplicht geldt ongeacht: a. de regio waar de schade zich voordeed en b. of de weides al dan niet "wolfproof" werden afgesloten.

MOTIVERING - ALGEMENE OPMERKINGEN

A. Het bestaande wolvenplan en wolvenprotocol dient bijgestuurd te worden om de volgende redenen:

Meerdere bevestigde gevallen van paardachtigen die doodgebeten en verscheurd werden door wolven bewijzen dat wolven in Vlaanderen wel degelijk een gevaar vormen voor paardachtigen

Er wordt gesteld dat wolven van nature uit schuw zijn voor mensen omdat mensen tienduizenden jaren lang predatoren van wolven zijn geweest. Het wordt als aannemelijk gesteld dat deze natuurlijke selectie heeft geleid tot zeer schuwe, onopvallende en teruggetrokken dieren die bang zijn van en confrontaties met mensen en paarden mijden. Het uitgangspunt was dat wolven omwille van een risicoaversie geen of slechts een beperkt gevaar vormen voor mensen en paarden. Paarden werden voor wolven niet beschouwd als een kwetsbare prooi-categorie.

Helaas blijkt bovenstaande niet te kloppen. Er zijn intussen in Vlaanderen meerdere bevestigde gevallen van paardachtigen die doodgebeten en verscheurd werden door wolven. Bovendien worden intussen in meerdere regio's in Vlaanderen wolven gespot. Getuigenissen bevestigen dat hun voorgehouden schuwheid voor mensen of paardachtigen zeker niet altijd aanwezig te zijn.

Dat werd origineel niet voorgesteld als normaal gedrag voor wolven. Zelfs indien dit voor wolven natuurlijk gedrag zou zijn, blijft het voor paardenhouders een immens probleem dat voorkomen moet worden.

Het voorzorgsbeginsel gebiedt schade te voorkomen en niet pas op te treden als het leed reeds geleden is.

Wanneer wolven paarden aanvallen vormt dat op zich probleemgedrag en gaat het per definitie om probleemwolven/probleemroedels.

In door mensen gedomineerde cultuurlandschappen is het zo goed als onvermijdelijk dat er natuurlijke selectie optreedt voor individuen die minder schuw zijn: de extreem schuwe individuen zullen dit type landschap mogelijk mijden, er wegtrekken of er niet in kunnen overleven. Naast de genetische component is er ook het aangeleerd gedrag dat wordt vervolgens versterkt door positieve of negatieve ervaringen ('conditionering van gedrag').

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat het dieet van de "Vlaamse" wolven sterk afwijkt van dat van hun Duitse soortgenoten: in Vlaanderen vormt vee 12,9 % van het dieet, tegenover 1,6 % in Saksen (Bron: *Van der Veken et al., 2021, Dieet van wolven in Vlaanderen, België, in frequentie van voorkomen*). Dit geeft aan dat de in Vlaanderen voorkomende wolven hun eetgedrag aangepast hebben aan de specifieke Vlaamse situatie.

De intensieve menselijke aanwezigheid en tevens de grootschalige versnippering van het landschap door een groot wegnennetwerk zijn nergens zo groot als in Vlaanderen. De wolven die hier voorkomen, zien dagelijks mensen zonder daar noodzakelijk een onmiddellijke vluchtreactie tegenover te zetten. Zulk minder schuw gedrag is problematisch wanneer het gepaard gaat met ongewenst gedrag dat als problematisch kan worden beschouwd. Achtervolgen, aanvallen, bijten, verwonden of doden van paarden kan niet beschouwd worden als "normaal" wolvengedrag. Dit dient beschouwd te worden als probleemgedrag en kan niet getolereerd worden.

De wolvenpopulatie in Vlaanderen groeit en verspreidt zich snel. Er werd al een wolf gesignaleerd in de haven van Antwerpen. De wolf verspreidt zich dus in ijltempo over gans Vlaanderen. Hoewel België officieel sinds 2001 vrij is van rabiës zijn er sindsdien (via een illegaal uit Marokko ingevoerde hond) eind 2007 en begin 2008 nog twee gevallen van rabiës vastgesteld. In West-Europa vormen vossen het voornaamste reservoir van rabiës. Bovendien zijn zij ook een belangrijke vector. Besmette vossen kunnen door beten, krabben of likken het virus overbrengen op andere zoogdieren, inclusief de mens, wolven en paardachtigen. In België wordt rabiës bij vossen bestreden met vaccinatiecampagnes. Gelet op de snelle verspreiding van wolven en de grote populatie vossen in Vlaanderen is het een reëel risico dat ook wolven aangetast zullen worden door rabiës. In functie van de volksgezondheid dient dan ook zeer strikt opgetreden te worden tegen wolven die probleemgedrag vertonen.

Zie: <https://www.favv-afscab.be/dierengezondheid/rabies/>

Het immense mensen- en dierenleed én onrust die de wolf veroorzaakt kan niet verder getolereerd worden. Zowel op korte als lange termijn moeten er daarom op alle niveaus dringend structurele oplossingen komen.

Het voorzorgsbeginsel gebiedt de grootste waakzaamheid voor probleemwolven en probleemroedels.

B. De bestaande omschrijving van een probleemwolf voldoet niet

Volgens de bestaande beslisboom is er slechts sprake van een probleemwolf:

- bij aanvallen buitenshuis: indien aanvallen op beschermd vee blijven ondanks bewijs van afdoende preventieve maatregelen
- bij aanvallen op stal: wanneer het sensibiliseren van veehouders om stallen 's nachts te sluiten en vee te beschermen geen resultaat geeft en de wolf richt zich systematisch op het binnendringen van (klein)veestallen.

Volgens bovenstaande definities zouden er tot op heden in Vlaanderen geen probleemwolven of probleemroedels zijn.

Dat strookt echter helemaal niet met de perceptie van de paardenhouders. Bij hen heerst er angst en ongerustheid voor hun paardachtigen. Daarbij mag niet voorbijgegaan worden aan de grote emotionele band die paardenhouders hebben met hun paardachtigen. Deze emotionele schade valt niet met geld te vergoeden.

Curatief optreden is o.i. niet de juiste aanpak. Het is de taak van de overheid om ervoor te zorgen dat de bevolking op een normale wijze hun paardachtigen kan houden zonder de angst dat die door wolven kunnen verscheurd worden.

C. Het “wolfproof” omheinen van weides in het kader van dierenwelzijn, blijkt economisch zowel in praktijk als wettelijk geen realistische oplossing

Volgens het bestaand protocol kan enkel van een probleemwolf gesproken worden wanneer “beschermd vee” wordt gedood of verwond.

Te pas en te onpas wordt de verantwoordelijkheid gelegd bij de paardenhouders. Die moeten er voor zorgen dat ze hun weides “wolfproof” afsluiten. Hiermee wordt de verantwoordelijkheid gelegd bij het slachtoffer en niet bij de dader. Dit culpabiliseren van de slachtoffers van de wolven is niet correct.

Economisch, in functie van dierenwelzijn, in praktijk en wettelijk blijkt het niet mogelijk om paarden met “wolfproof” afsluitingen tegen wolven te beschermen.

a. Economisch / dierenwelzijn

Alle weides in de wolvenzone ad rem afrasteren is niet haalbaar, laat staan alle weides voor paardachtigen in Vlaanderen. De “wolvenzone” wordt immers alsmaar groter. Vanuit de thans reeds met wolven bevolkte provincies Limburg en Antwerpen blijken de wolven zich te verspreiden naar de overige Vlaamse provincies.

Het blijkt zeer duur en tijdrovend om weiden “wolfproof” te maken en te houden. De thans voorziene overheidssteun dekt hoogstens slechts een fractie van de hieraan verbonden kosten.

Zo wordt voor het wolfproof maken van een weide van 4 hectare (toch een eerder beperkte oppervlakte) de kostprijs geraamd op 12.000 euro

Hierbij moet onderlijnd dat paarden, in het bijzonder jonge paarden, extensief gehouden worden. Vier paarden per hectare wordt als norm gesteld. Het opsluiten van paarden in kleine “wolfproof” gemaakte beperkte oppervlaktes is o.i. volledig in strijd met het **dierenwelzijn** en voldoet tevens niet aan de normen voor een gezonde opfok en het diervriendelijk houden van paarden. Dat geldt des te meer voor veulens en jonge paarden. Voor een gezonde opfok van jonge paarden is het essentieel dat ze hiertoe voldoende ruimte krijgen. Vrij kunnen grazen op relatief grote oppervlaktes is voor paarden, zeker voor veulens en jonge paarden in opfok, essentieel.

Uit onderzoek over ruimtegebruik in Vlaanderen (*Van tuinen en paarden, Valerie Dewaelheyns, Kirsten Bomans en al., p.29*) blijkt dat in Vlaanderen 70.000 ha. weiland ingenomen wordt door paardachtigen.

Gerekend aan 3.000 euro per hectare, zou het “wolfproof” maken van dat weiland een immens bedrag kosten (niet minder dan 210.000.000 euro). Tevens dient dergelijk complexe omheining ook intensiever onderhouden te worden (o.m. gras verwijderen tegen de elektrische draden) wat t.o.v. de klassieke omheiningen bijkomende kosten met zich mee brengen.

Het behoeft geen verder betoog dat dergelijke uitgaven totaal onverantwoord zijn en dat de hiervoor door de overheid geboden ondersteuning manifest onvoldoende is om dit op het terrein uit te voeren.

b. In praktijk / dierenwelzijn

Het “wolfproof” afrasteren van weides is ook in praktijk niet werkbaar.

De elektrische schrikdraadconstructie die voorgeschreven wordt om weides “wolfproof” te maken kan tevens levensbedreigend voor paardachtigen. Paarden die erin trappen kunnen levensbedreigend verwond worden. In het bijzonder het op lage hoogte aanbrengen van schrikdraad is onverantwoord voor de veiligheid van paardachtigen. De remedie dreigt hier al even erg te zijn dan het probleem van de wolven.

c. Wettelijk

Elektrische afsluitingen zijn wettelijk gereguleerd door het Algemeen Reglement op Elektrische Installaties (AREI): <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/algemeen-reglement-op-de>

Volgens deze reglementering mogen schrikdraadinstallaties slechts op de scheidingslijn van gronden geplaatst worden indien de betrokken eigenaars en huurders hiermee instemmen. Geven zij deze toestemming niet, dan moet de elektrische afsluiting op ten minste 50 cm afstand van de scheidingslijn geplaatst worden. Op het terrein blijkt vaak dat het onmogelijk is weiden “wolfproof” te maken zonder inbreuk te plegen op de wettelijke voorschriften van het AREI.

D. De in het bestaande wolvenprotocol voorziene mogelijkheid om wolven te verwijderen of doden voldoet niet

Indien er sprake is van een probleemwolf dan mag die volgens de beslisboom gedood worden:

- indien zwervende of gevestigde wolf: gedurende het hele jaar
- indien wolf onderdeel van gevestigd paar of roedel: enkel buiten periode van voortplanting en het opgroeien van de jongen (01/03 – 31/10).

Het bestaande wolvenprotocol gaat niet ver genoeg. Het protocol, dat omschrijft wanneer men met een probleemwolf te maken hebben, en wanneer die verwijderd moet worden, laat te veel ruimte voor interpretatie. De beslisboom is te ingewikkeld. In sommige situaties waar het protocol nog preventieve maatregelen voorschrijft, dient er onmiddellijk ingegrepen te worden.

Telkens wanneer wolven of roedels paardachtigen achtervolgen, aanvallen, bijten, verwonden of doden, is er sprake van een probleem en dient er daadkrachtig ingegrepen te worden.

Het uitsluiten van het doden van een probleemwolf die onderdeel is van een gevestigd paar of roedel tot enkel buiten periode van voortplanting en het opgroeien van de jongen (01/03 – 31/10), ontnemt deze maatregel alle effectiviteit en moet geschrapt worden.

E. De huidige ondersteunende overheidsmaatregelen voldoen niet:

Voor professionele landbouwers is er mogelijkheid op financiële tussenkomst van het VLIF:

- Voorwaarden om in aanmerking te komen voor VLIF steun [Niet-productieve investeringssteun | Departement Landbouw & Visserij \(vlaanderen.be\)](#) (juridische besluiten te consulteren)
- De steun aan 100% is weliswaar beperkt in omvang (1600 meter) en zoveel mogelijk worden beide regelingen (ANB voor particulieren – VLIF voor landbouwers) op elkaar afgestemd. In bijlage 5 is een omschrijving opgenomen waaraan de investeringen moeten voldoen.

Voor particulieren is er ondersteuning voorzien bij Natuur en

Bos: <https://www.natuurenbos.be/beleid-wetgeving/overlast-schade/door-jachtwild-en-beschermde-soorten/welke-diersoort/schade-en>

Voor het “wolfproof” maken van afsluitingen kan beroep gedaan worden op het Wolf Fencing Team: <https://www.wolffencing.be/>

Tot op heden is er van overheidswege onvoldoende duidelijkheid over:

- a. Wat wordt onder “afdoende preventieve maatregelen” verstaan. Hiermee komen we in een kringredenering. Bij alle schadegevallen met wolven werd gesteld dat er geen sprake was van afdoende preventieve maatregelen en dus ook niet van een probleemwolf;
- b. Welke overheidssteun er beschikbaar is om afdoende preventieve maatregelen te nemen;
- c. De schadeloosstelling bij schadegevallen door wolven. Enkel integrale schadeloosstelling, inclusief voor geleden emotionele schade en ook bij dure paardachtigen, kan volstaan en dit ongeacht de regio en of de weides al dan niet “wolfproof” werden afgesloten.

F. De gevraagde aanpassingen zijn verenigbaar met het bestaand juridisch kader

De wolf wordt beschermd zowel door Europese en Vlaamse wetgeving:

- De Europese [Habitatrichtlijn](#) (92/43/EEG) geeft de wolf sinds 1992 een beschermd statuut. Door de verbeterde bescherming van de soort en van haar leefgebieden neemt de Europese wolvenpopulatie opnieuw toe.
- Het Vlaamse [Soortenbesluit](#), dat de beschermde diersoorten in Vlaanderen oplijst, voegde in 2016 ook de wolf toe. Sindsdien mogen wolven niet meer gedood, gevangen of gestoord worden. De wolf is inmiddels ook toegevoegd aan bijlage III van het [Natuurdecreet](#), wat wil zeggen dat het dier de hoogste bescherming geniet en dat overtredingen van de regels streng bestraft kunnen worden.

Zie: <https://www.natuurenbos.be/beleid-wetgeving/overlast-schade/door-jachtwild-en-beschermde-soorten/welke-diersoort/schade-en>

Artikel 19 en 20 van het Soortenbesluit laten in welomschreven omstandigheden doding of vangst van wolven wel degelijk toe en dit onder andere:

- in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid
- in het kader van dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale en economische aard
- ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren of aan andere goederen in eigendom of gebruik.

De hierbij gevraagde aanpassingen voldoen aan de vereisten dat:

- er geen andere bevredigende oplossing bestaat
- ze geen afbreuk doen aan het streefdoel om de populaties van de soort in kwestie in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan, op lokaal niveau of op Vlaams niveau.

Wanneer een bepaald beschermd dier een reëel risico oplevert voor de openbare veiligheid door mensen aan te vallen, dan gaat de menselijke veiligheid voor. Wolven die paardachtigen aanvallen vertonen o.i. geen natuurlijk, laat staan “normaal” gedrag en vormen aldus ook een gevaar voor mensen.

Het gaat hier wel degelijk om openbare, publieke belangen, en niet om louter private belangen van individuen of bedrijven. Het budget dat noodzakelijk is, enkel en alleen voor het “wolfproof” afsluiten van de 70.000 hectare weiland dat gebruikt wordt voor paardachtigen, is o.i. totaal buitensporig en zou ten koste gaan van andere belangrijke taken van de overheid, zoals onderwijs, verkeersveiligheid, volksgezondheid, ...

Het belang is van dien aard dat het kan worden afgewogen tegen de belangen die worden beschermd door de Habitatrichtlijn.

De voorgestelde aanpassingen zijn noodzakelijk ter voorkoming van belangrijke schade aan paardachtigen. De Vlaamse paardensector is een onder andere economisch, maatschappelijk en sportief belangrijke sector. In het "wolvengebied" nabij Oudsbergen zijn veel belangrijke sport- en fokstallen gevestigd (w.o. Ludo Philippaerts, Jos Lansink, Joris Aegten, Johan Thijs, Eric Van Meer, Marc Dries, ...). Voor deze concrete gevallen voldoen de bestaande maatregelen geenszins. Het gaat om paarden en veulens waarvoor zeer aanzienlijke bedragen betaald worden: veulens van 20.000 euro en meer, sportpaarden van honderdduizenden euro en soms zelfs van miljoenen euro. Los van de economische waarde is er de emotionele waarde van paardachtigen, in het bijzonder ook voor kinderen. De emotionele schade van een kind dat zijn pony verscheurd ziet is niet in geld uit te drukken. Om deze economische en emotionele schade te voorkomen kan worden afgeweken van het beschermingsprincipe, door toe te laten om schadeveroorzakende exemplaren te doden.

Probleemwolven kunnen worden gevangen en op een plaats gehouden waar ze geen gevaar meer vormen voor mensen of dieren. Indien het niet lukt ze te vangen moeten ze o.i. worden gedood.

Naast de vraag over de wenselijkheid dat de wolf aanwezig is en blijft in Vlaanderen, stellen zich de vragen met hoeveel en waar? Dichtbevolkte gebieden waar weinig wild voorkomt vormen geen geschikt biotoop voor in het wild levende wolven. Wanneer wolven daar probleemgedrag vertonen moet er snel en accuraat opgetreden kunnen worden.

Gezien de snelle verspreiding van wolven in Vlaanderen wordt door de gevraagde maatregelen geen afbreuk gedaan aan het streven om de gunstige staat van instandhouding van de betrokken soort te behouden, op lokaal niveau of op Vlaams niveau. Deze aanpassingen zijn zelfs noodzakelijk om een draagvlak te creëren om de instandhouding van wolven te laten voortbestaan, op lokaal niveau of op Vlaams niveau.

G. Conclusie: de gevraagde aanpassingen:

1. Er is effectief sprake van probleemwolven/probleemroedels telkens wanneer die paardachtigen achtervolgen, aanvallen, bijten, verwonden of doden.
2. Probleemwolven/probleemroedels moeten gevangen en verwijderd worden en als dat niet lukt gedood en dit gedurende het hele jaar.
3. Alle schade veroorzaakt door wolven dient door de overheid integraal vergoed te worden, ook bij dure paardachtigen. Ook de geleden emotionele schade moet vergoed worden. Deze schadevergoedingsplicht geldt ongeacht:
 - a. de regio waar de schade zich voordeed en
 - b. of de weides al dan niet "wolfproof" werden afgesloten.